

Fanika Krajnc-Vrečko

Jože Rajhman, smerokaz za strpnejšo prihodnost

Jože Rajhman: A Signpost for a More Tolerant Future

Pod okriljem treh pomembnih institucij, Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Teološke fakultete Univerze v Ljubljani in Univerzitetne knjižnice Maribor, je 14. in 15. novembra 2024 v Ljubljani in Mariboru potekal Simpozij ob 100-letnici rojstva pronicljivega, kritičnega misleca, teologa in filologa ddr. Jožeta Rajhmana. Na simpoziju so svoje prispevke z različnih področij Rajhmanovega dela predstavili: Marko Snoj, Fanika Krajnc-Vrečko, Aleš Maver, Marko Jesenšek, Jonatan Vinkler, Janez Juhant, Edi Kovač, Blanka Bošnjak, Vinko Potočnik, Avguštin Lah, Vinko Škafar, Ivan Platovnjak, Mateja Pevec Rozman, Peter Kovačič Peršin, Srečko Reher in Igor Černe. Oba dneva se je simpozija udeležilo veliko poznavalcev Rajhmanovega dela in njegovih slušateljev ter prijateljev, ki so z zanimanjem prisluhnili predavateljem raziskovalcem njegovega dela. Med gosti so simpozij pozdravili predstavniki cerkvenega in akademskega okolja, ki so izpostavili pomen raziskovanja Rajhmanovega dela.

Smerokaz za jasnejši in realnejši pogled na prihodnost

Vesel sem srečanja, katerega namen je osvetliti osebnost ter teološko in znanstveno delo duhovnika in bogoslovnega profesorja dr. Jožeta Rajhmana ob 100. obletnici njegovega rojstva. Spominjati se tistih, ki so storili veliko dobrega za Cerkev in širšo človeško skupnost, je modro in pravzaprav tudi naša dolžnost.

Sveto pismo, »knjiga knjig«, nam v Pismu Hebrejcem glede tega naroča: »Spominjajte se svojih voditeljev, ki so vam oznanili Božjo besedo. Še in še motrite, kako so izstopili iz življenja, in posnemajte njihovo vero.« (Heb 13,7) Kot duhovnik, teološki profesor, vzgojitelj bodočih duhovnikov in kot znanstvenik je bil dr. Jože Rajhman spoštovan in nesporna avtoriteta. V odnosu do ljudi je bil razumevajoč, dobrohoten in pozoren, a ne naiven. Pomemben del svojega življenjskega poslanstva je prepoznal v študiju, zato je temu posvetil veliko časa in svojih moči. Več od kvantitete je zanj pomenila kvaliteta. Tisti, ki so ga поблиže poznali, povedo: Ni veliko ali na široko govoril o stvareh, a njegova beseda je imela težo. Kar je povedal, je bilo premišljeno, modro, podkrepljeno z dejstvi in z življenjskimi izkušnjami. To so od blizu doživljali bogoslovci, bodoči duhovniki, med drugim ob vsakodnevni t. i. »punktah« – duhovnih spodbudah za dnevna premišljevanja, ki jih je kot spiritual skrbno pripravljaj. Še v času Rajhmanovega zemeljskega življenja je takratni predsednik SAZU dr. France Bernik o njem dejal, da je to »naš največji živeči raziskovalec 16. stoletja in slovenskega protestantizma« (Jozef Smej, *Sporočila slovenskih škofij* 1998, 108).

Osvetliti znanstveno delo in izsledke razprav dr. Jožeta Rajhmana, predvsem tiste iz obdobja reformacije, pravzaprav pomeni zazreti se v določeno zgodovinsko obdobje življenja Cerkve in slovenskega naroda. Tisti čas označujemo za burnega zaradi mnogih nasprotnih pogledov in idejnih nasprotji, ki so se pokazala celo do te mere, da je vse začelo preraščati v nasilje in vojne, česar ne smemo spregledati. Ideje, ki jih je prineslo obdobje reformacije, vprašanja in izzivi iz tistega obdobja, vse to skozi stoletja ni zamrlo, ampak ostaja živo in odmeva tudi v naš čas. Pravzaprav je v vsakem konkretnem zgodovinskem obdobju, bodisi v življenju Cerkve ali civilne družbe, navzoč tudi klic k prenavljanju, k prilagajanju novim razmeram (reformaciji).

To nas opozarja, da ljudje v nobenem obdobju zgodovine ne ostajamo ujetniki že obstoječih gledanj in struktur, ampak smo usmerjeni v (boljšo, srečnejšo) prihodnost. Lahko se vprašamo, katera obzorja se človeštvu in posameznemu človeku odpirajo v prihodnosti. Življenjsko delo dr. Jožeta Rajhmana in prav tako zgled

njegove osebnosti nam more biti smerokaz za jasnejši in realnejši pogled na prihodnost. Na ta način se nadaljuje Rajhmanovo delo in se kaže naša skupna zavezanost uravnovešenemu humanizmu. Zahvaljujem se vsem sodelujočim na simpoziju. Naj luč Modrosti, ki je dar od zgoraj, spremlja vse, ki bodo sodelovali na njem.

Msgr. Alojzij Cvikl DJ,
mariborski nadškof metropolit

Človek obsežnega znanja, neizmerne modrosti in globoke vere

Spoštovane gospe in gospodje, drage kolegice in kolegi, cenjeni gostje, dovolite mi, da vas v imenu dekana Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, doc. dr. Tadeja Steguja, pa tudi v svojem lastnem imenu lepo pozdravim na drugem dnevu simpozija ob 100-letnici rojstva Jožeta Rajhmana, izjemnega teologa, humanista in pedagoga, ki je s svojim delom pustil neizbrisen pečat na področju teologije, pa tudi na širšem področju humanistike in družbenih ved v naši domovini. Jože Rajhman je bil človek obsežnega znanja, neizmerne modrosti in globoke vere. Bil je predan teologiji in raziskovanju slovenske kulturne dediščine. S sodelovanjem z literarnimi zgodovinarji in interdisciplinarnim pristopom je postal eden najvidnejših raziskovalcev slovenske protestantske misli. V Mariboru, kjer smo tudi danes, je več kot štirideset let deloval kot duhovnik, duhovni vodja v semenišču ter predavatelj na Enoti Teološke fakultete v Mariboru. Vzgojil je številne generacije duhovnikov in pomembno prispeval k utrjevanju teološkega študija v Sloveniji, kar me kot nekoga, ki danes deluje na Enoti Teološke fakultete v Mariboru, še posebej navdaja s ponosom. Verjamem, da bo pričujoči simpozij služil kot pomemben spomin nanj ter kot priložnost, da znova ocenimo in ovrednotimo pomen njegove zapuščine za sodobni svet. Tudi danes, na drugem dnevu simpozija, bomo imeli priložnost prisluhniti predavanjem, ki bodo podrobneje osvetlila različne vidike Rajhmanovega življenja in dela. Vsem predavateljem želim uspešne predstavitve,

udeležencem pa bogata nova spoznanja in vpoglede v zapuščino tega velikega teologa in misleca.

Prof. dr. Barbara Simonič,
prodekanja, vodja Enote Teološke fakultete UL v Mariboru

Imeti prodorno in jasno misel

Spoštovani predavatelji, drage kolegice in kolegi, cenjeni vsi navzoči. Lepo vas pozdravljam v svojem imenu ter v imenu dekana Teološke fakultete dr. Tadeja Steguja.

Stoletnica rojstva dvojnega doktorja Jožefa Rajhmana je zelo pomemben dogodek. Rajhman je bil: prodoren teolog, ki je postavil markantne sledi v znanosti; dober komunikolog in poznavalec verstev, preučeval je teologijo reformatorja Trubarja; živel je v težkih okoliščinah, ko je bila Teološka fakulteta izločena iz Univerze v Ljubljani; kot osebnost je imel izjemno duhovno širino; bil je izjemen vzgojitelj, zato mu je bilo zaupano duhovno vodstvo mariborskega bogoslovja 1968–1980. Papež Frančišek v apostolski konstituciji *Veritatis gaudium* poudari, da živimo v času, kjer obstaja nujnost mreženja. Gotovo je Rajhmanov zgled življenja in delovanja tisti, ki nam kaže eno pot za doseganje tega cilja. Tako kot je to uspelo Rajhmanu, si tudi mi želimo: imeti prodorno in jasno misel, dobro znanega drugega (biti dober komunikolog), imeti širok duhovni pogled na življenje, prevzemati odgovornost za služenje ljudem sedanjega časa. Želim vam, da bi vsak našel nekaj, kar ga bo obogatilo pri svojem osebnem delu. Želim vam uspešen simpozij.

Doc. dr. David Kraner,
prodekan Teološke fakultete Univerze v Ljubljani

Simpozij pod okriljem treh eminentnih znanstvenih ustanov je ovrednotil izjemno širino, znanstveno natančnost in odgovorno zavzetost profesorja Rajhmana, ki ga na področju raziskovanja reformacije lahko uvrstimo

med enakovredne evropske avtorje, na področju pastoralne in duhovne teologije pa je poudaril njegovo vizionarsko gledanje na pastoralo malih skupin ter na globoko mistično duhovnost, kot jo je sam živel in jo posredoval drugim.

Namesto zbornika s simpozija je v nadaljevanju blok razprav, ki odstirajo doslej manj znane strani Rajhmanovega dela. Fanika Krajnc-Vrečko v razpravi *Življenje in delo ddr. Jožeta Rajhmana (1924–1998)* oriše njegovo življenjsko pot z najpomembnejšimi življenjskimi mejniki, ki so zaznamovali delo duhovnika, teološkega profesorja in pronicljivega misleca širokega filološkega in duhovnega formata. Poudarek je na predstavitvi njegove širše družine in očeta Josipa, izgnanstvu družine med drugo svetovno vojno in njegova študijska leta. Predstavljene so službe, ki so bile vezane na duhovniški poklic, v katerem se je v prvem desetletju službovanja znašel pod drobnogledom takratne oblasti in dolgoletnih sodnih procesov. Poleg duhovniškega poklica nas seznanja z raziskovanjem Rajhmanove slovenske duhovne, kulturne in literarne zgodovine, kar je obravnavanega avtorja uvrstilo med vodilne poznavalce slovenskega protestantizma in njegovega glavnega akterja Primoža Trubarja. V prispevku je predstavljen del rokopišnega gradiva s področja duhovnosti, ki ponuja možnosti nadaljnjega raziskovanja in ovrednotenja. Kot je zapisala avtorica prispevka, se ob 100-letnici rojstva spominjamo Jožeta Rajhmana v okoljih njegovega skromnega življenja in bogatega delovanja, prispevek pa skuša dopolniti dosedanje vedenje o njegovem življenju in delu.

Avguštin Lah v razpravi *Za človeka gre: Jože Rajhman o Bogu* predstavi Rajhmanovo antropološko misel. Ta se v svojih razpravah osredotoča na bivanjska vprašanja današnjega človeka in ga umešča v odnos z Bogom, hkrati pa nakazuje odnos Boga s človekom. Tako človekova razpetost med bivanjem in nebivanjem, med polnostjo in praznino, med smislom in nesmisлом v svoji paradoksalni izkušnji vodi v doživljanje Božje vseprisotnosti. V vsaki »mejni situaciji«, posebno pa v trpljenju je človeku dano srečanje z Bogom, zato ker človek potrebuje Boga in Bog potrebuje človeka. S tem se afirmira dejstvo, da je Bog v resnici »Emanuel«, »Bog z nami«, in je Bog res Bog za človeka in v človeku. Tako postane očitno, da Bogu gre za človeka, da bi tako človeku šlo za Boga in za človeka. Bog je v bistvu Skrivnost, ki se je ni mogoče magično polastiti in je uporabiti za individualne interese. V osebni odločitvi za Boga človek v veri dojema smisel življenja

in potencial za ustvarjanje kvalitetnih medčloveških odnosov v družbi in Cerкви ter vzpostavlja kritično držo do družbenih in cerkvenih institucij.

Vinko Škafar predstavi *Rajhmanovo vizijo pastoralne teologije in duhovnikovo mesto v pokoncilski pastoralni*. Poudarek je na predstavitvi pastoralnega okolja v mariborski škofiji, v kateri je začel svoje delo. Pri samem avtorju pa ugotavlja, da je Jože Rajhman s svojimi razpravami in članki pastoralne teologije nakazal, četudi učbenika pastoralne teologije ni napisal, sodobno pokoncilsko vizijo pastore in duhovnikovo mesto v pokoncilski pastoralni. V svojih razpravah je ob uporabi koncilskih dokumentov večje uporabljal tuje in domače pastoralne teologe in pastoralne sociologe. Izjemno močno poudarja, da se mora Cerkev – ter posledično pastoralna teologija in pastore – ukvarjati z malimi skupinami, saj bo tako v današnjem globaliziranem svetu najlažje ustvarila pristno krščansko občestvo, ki postane »odrešenjsko občestvo«. V tem odrešenjskem občestvu bo duhovnik njen služabnik, vsi člani občestva pa bodo v moči krstnega duhovništva izvrševali svoje poslanstvo. Škafar poudarja, da so Rajhmanove razprave in članki o viziji pastoralne teologije še vedno izziv, saj imajo njegovi številni poudarki še danes pastoralno vrednost, ker izhajajo iz teologije drugega vatikanskega cerkvenega zbora ter iz krščanske in svetopisemske antropologije.

Janez Juhant v prispevku *Filozofija jezika in Rajhmanova filozofska misel* ugotavlja, da je Rajhman v veliki meri razvijal svoj filozofski jezik in svoj filozofsko-teološki pogled v duhovnem dialogu z Bogom ter v dialogu z družbenimi in cerkvenimi tokovi časa. Vplivna pastoralno-teološka paradigma zanj je bilo delovanje (slovenskih) protestantov v zahtevnih in spreminjajočih se razmerah njihovega oznanjevanja Božjega sporočila Slovincem. Na razvoj slovenskega in teološkega jezika in teološke govornice drugih narodov pa je bistveno vplival drugi vatikanski cerkveni zbor z bogoslužjem v domačem jeziku in dušnopastirski prijemi, »posodabljanje« (»aggiornamento«) delovanja Cerkve, ki je terjalo govorico, primerno čutenju modernega človeka. Govornica je za Rajhmana bistveno orodje oznanjevanja. Njegovo razumevanje jezika in filozofije je tako služilo čim boljše umevanju božje besede in njeni teološki obdelavi, ki bo dosegla sodobnega človeka, posebej še kristjana. Zgled za to so mu bili Trubar in protestanti. Po njihovem zgledu pa mu je bil cilj čim boljše dušnopastirska gibljivost Cerkve. Njegovo preučevanje Trubarja in protestantov

je navdihovalo tudi oblikovanje smernic dušnopastirskega delovanja Cerkve v sodobnem času. K zahtevnim slovenskim razmeram Cerkve v komunizmu je pristopal s posebnim zanimanjem in postavko teologije osvoboditve. Skupaj z Grmičem sta iskala prvine t. i. socialistične teologije. Juhant skuša v ustrezni časovni distanci s kritičnim pristopom in jezikovno analitično pozornostjo ovrednotiti Rajhmanov pastoralno-teološki projekt in ga postavlja v kontekst razvoja teološke govornice v zahtevnih razmerah »moderne« sveta in človeštva.

Za razliko od prispevkov, ki Rajhmana prikazujejo kot poznavalca razmer v 16. stoletju ter sodobnih pastoralnih razmer, Aleš Maver kritično vrednoti *Pogleda Jožeta Rajhmana na slovensko zgodovino 19. in 20. stoletja*. Pri tem Rajhmanova skromnejša srečevanja z zgodovino slovenskega prostora med letoma 1800 in 1950 vrednoti v primerjavi z drugimi pomembnejšimi raziskovalci tega obdobja. Za njegovo razumevanje Jerneja Kopitarja je najpomembnejši prispevek o razmerju med avstroslavizmom in katolištvom pri dunajskem dvornem knjižničarju. Mavra tukaj vsaj malo prese- netita Rajhmanova jedka ocena Kopitarjeve verske vneme pa tudi njegovo navdušenje nad oceno Ivana Prijatelja iz leta 1908 o dejavnosti sloven- skih protestantov v 16. stoletju kot netivu kulturnega boja med Slovenci na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Dotakne se pomembnega članka *Slovenski »Nacionalizem in krščanstvo«*. V njem je teolog pregledno orisal razvoj pogledov na hierarhijo vrednot ob vprašanju naroda v slovenski katoliški misli 19. in 20. stoletja. Maver meni, da se s svojim razumevanjem slovenske preteklosti in zlasti odločilnih prelomnic 19. in 20. stoletja Rajhman umešča v tisti tok katoliške misli na Slovenskem, ki je v javnosti po drugi svetovni vojni lahko ohranil vsaj nekaj skromne besede.

Razprava Jonatana Vinklerja z naslovom *Protestantistika Jožeta Rajhmana: med horizonti ekumenizma, mednarodne historiografije ter »zoženega prostora« v komunistični Jugoslaviji* umešča Rajhmana v širši kontekst evropske historiografije in vrednoti njegovo delo z vidika mednarodnih raziskav. Tako obravnava historiografijo Jožeta Rajhmana o reformaciji, in sicer z metodo zgodovine idej in tekstne genealogije, pri čemer ugotavlja, da je Rajhmanovo zgodovinopisje nezamudniško umeščeno v evropske religijske in historiografske tokove ter premene druge polovice 20. stoletja (ekumenizem, metodološki razvoj zgodovinopisja ter uveljavljanje inter- in multidisciplinarnе obravnave, tezno zgodovinopisje pod

komunističnim totalitarizmom ter historiografska zgodovina). Rajhman se skozi znanstvena dela o slovenskem protestantizmu kaže kot sodoben interdisciplinarni (teologija, filologija, cerkvena in literarna zgodovina) zgodovinar. Po mentaliteti je soroden raziskovalcem, ki so po drugi svetovni vojni s svojimi temeljnimi deli utirali dotlej neuhojena intelektualna pota v nemškem katoliškem historiografskem prostoru ter njegovem razmišljanju o Lutru in reformaciji. Vinkler poudari, da Rajhmanova dela tvorijo temeljni repertorij za moderno historiografijo o Primožu Trubarju in protestantizmu 16. stoletja na Slovenskem.

Blanka Bošnjak se v razpravi *Rajhmanova gesla v slovenskih leksikonih* loteva doslej manj znanega dela obravnavanega avtorja. Pri tem ugotavlja, da prav zaradi prevladujočega poglobljenega teološkega in literarnozgodovinskega raziskovanja še posebej Trubarjevega življenja in dela Jože Rajhman velja za t. i. trubarologa. V prispevku predstavi pomen objavljenih Rajhmanovih gesel v slovenskih leksikonih, med katerimi količinsko prevladujejo tista, ki so vezana na slovenski protestantizem 16. stoletja in starejšo slovensko književnost. Tematiko Rajhmanovih gesel razporedi v dve večji skupini, in sicer stvarna, vezana na slovensko protestantiko ter druga stvarna gesla, in biografska gesla slovenskih protestantov pa tudi s tem obdobjem povezanih drugih akterjev ter druga avtorska gesla starejšega slovenskega slovstva. V referencah avtorica navede Rajhmanova gesla, objavljena v različnih slovenskih leksikonih in drugih pregledih literarne ter obče in cerkvene zgodovine.

Srečko Reher prikaže *Pogleda Jožeta Rajhmana v reviji Znamenje na izzive katolištva na Slovenskem*. Rajhmana predstavi kot soustanovitelja revije *Znamenje*, ki so jo leta 1971 ustanovili trije takratni osrednji katoliški intelektualci Grmič, Kocbek ter Cajnkar. Ustanovitev revije sovpada s številnimi premiki na političnem, kulturnem in gospodarskem področju v tedanji Jugoslaviji in »aggiornamentom« drugEGA vaticanskega koncila, ki je s sprejetimi konstitucijami preusmeril njeno pot iz »vojskujoče se Cerkve« 1. vaticanskega koncila k »potujočemu Božjemu ljudstvu«. V dvainštiridesetih letih izhajanja revije (od 1971 do 2012) je Rajhman v njej objavil tudi velik del svojega knjižnega opusa. Njegove razprave ga razkrivajo kot izjemnega poznavalca evropske in slovenske reformacije ter raziskovalca zgodovine duhovnosti in pastoralne prakse na slovenskih tleh. Celotno

dogajanje je Rajhman presojal z obzorij novih kontekstnih teologij, ki so se po koncilu soočale s konkretnimi udejanjenji krščanstva.

Za sklep vsebin o predstavitvi obravnavanega teologa in filologa se Mateja Pevec Rozman na izviren način loteva obravnave Rajhmanove tematike vloge žensk v Cerkv. Pri tem odkriva avtorjevo odprtost in širino glede ženskega vprašanja s poudarkom na skrbi za formacijo žena in katehistinj kot ključnih sodelavk pri oznanjevalnem poslanstvu Cerkve. Prispevek najprej prinaša bistvene poudarke drugega vatikanskega koncila glede vloge laikov in žensk v Cerkv, v nadaljevanju pa osvetli in približa Rajhmanova stališča do obravnavane problematike. V analizi člankov, ki jih je Rajhman napisal na temo vloge žensk v Cerkv, avtorica izpostavlja aktualna stališča tega slovenskega teologa: »Težava, ki jo je moč jasno razbrati, ali recimo raje škandaloznost, je v tem, da Cerkev na načelni ravni sicer podpira enakopravnost, jo tudi pričakuje v svetu, sama znotraj svojih struktur pa je še ne udejanja.« V obravnavi še neobjavljenih besedil pa ugotavlja, da se »za temi, sicer kratkimi, a povednimi Rajhmanovimi objavami, ki se dotikajo vprašanja vloge žensk v Cerkv, skriva, recimo raje kar odkriva, pogum profesorja teologije, ki upa ne samo spremljati in razmišljati, temveč tudi pisati o tematiki, ki odstopa od ustaljenih vzorcev in razmišljanj znotraj tradicionalnih pogledov Cerkve«.

Vsebinski sklop prispevkov o življenju in delu Jožeta Rajhmana povzema tisti del simpozijjskih vsebin iz novembra 2024, ki so jih avtorji pripravili za objavo v tokratni številki revije *Edinost in dialog*. Budno pa bomo spremljali prihodnje številke te in sorodnih revij, ki bi z dopolnjujočimi objavami prikazale življenje in delo tega izjemnega teologa in filologa.

Družina Rajhman

(Zlata, Zalka, Jože, Zdenko, oče Josip in Boža),
kot jo je v objektiv leta 1939 ujel celjski fotograf Josip Pelikan.